

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RA LE KAYA (HL)

PAPILA RA 1 (P1)

NYENYANYANA/NYENYANKULU 2011

MEMORANDAMU

TIMARAKA: 70

Memorandamu leyi yi na 5 wa tipheji.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO

- 1.1 Hileswi ku cinceke swilo swo tala./ Hileswi matshamelo ya swilo ya hambaneke na ya nkarhi lowu va hanyeke eka wona. **(nhlamulo yin'we ntsena)** √√ (2)
- 1.2 Ku koka xikandza. √√ (2)
- 1.3 A va endlela ku va rhuma leswaku va fambisa mahungu. √√ (2)
- 1.4 Loko un'wana o wa endleleni mahungu ya nge fiki laha a ya fanele ku fika kona. √√ (2)
- 1.5 1.5.1 Ku tsutsuma swinene/ngopfu. √√ (2)
- 1.5.2 Namuntlha vutomi bya olova. √√ (2)
- 1.5.3 Leswi swi kombisaka leswaku ku fambisa mahungu a swi nonon'hwa/ a swi tika. √√ (2)
- 1.6 1.6.1 Hi swona. √ A wu fika kwalomu ka khume ra tikhilomitara. √ (2)
- 1.6.2 A hi swona. √ A va pfumeleriwa ku rhuma un'wana kambe a va fanele ku n'wi hakela. √ (2)
- 1.6.3 Hi swona. √ Namuntlha ku tirha swihangalasangamhungu swo tala swo tanihi tiqingho, tithelevhixini, tirhadiyo, maphephahungu na swin'wana. √ (2)
- 1.7. Ndza pfumela. √ Timhaka ta xihundla ti nga tiviwa hi mani na mani/ Loko munhu rito ra yena ri file, hungu a ri nga ta famba./ Hungu ri cinca nhlamuselo endleleni. √ (2)
- 1.8 Hungu ra wena a ri tiviwi hi loyi a rhumiwaka./ Wena u rhumelaka hungu u na ntiyiso wa leswaku ri fikile. √√ (2)
- 1.9 Amukela nhlamulo yin'wana na yin'wana leyi twalaka. Xikombiso: Khale a swi nga olovi ku fambisa mahungu **kumbe** tinxaka to hambana khale a ti ri na mafambiselo yo hambana ya mahungu. √√ (2)
- 1.10 Amukela nhlokomhaka yin'wana na yin'wana leyi twalaka. Xikombiso: Mafambiselo ya mahungu hi tinxaka to hambana kumbe leswi vanhu va khale a va rhumerisa xiswona hungu. √√ (2)
- 1.11 Amukela nhlamulo yin'wana na yin'wana leyi twalaka. Xikombiso: Mafambiselo ya mahungu a ya ri lama a ya tika hikuva munhu nkarhi wun'wana a pfa a rivala ku vula mahungu man'wana. √√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 30

XIYENGE XA B: NKOMISO/NKATSAKANYO WA NDZIMA**XIVUTISO XA 2**□ **NKOKA WA MAHUNGU: NKOMISO/NKATSAKANYO WU FANELE KU KATSA TIMHAKA LETI LANDZELAKA:**

- Ku yingisa vatswari. ✓
- Ku tihlawulela vanghana va kahle. ✓
- Ku xiseteriwa hi vanghana. ✓
- Ku va na vutihlamuleri. ✓
- Ku nghenelela eka swihungaso/mitlangu. ✓
- Ku tsundzuka vumundzuku bya wena. ✓
- Ku tsundzuka rihanyo lerinene ra munhu. ✓
- Ku burisana na vaxavisi va byalwa mayelana na mikarhi yo pfala. ✓
- Ku burisana na vaxavisi va byalwa ku va va nga xaviseli vantshwa. ✓
- Ku tumbuluxa mihlangano yo lwa na swipyopyi. ✓

[Nkombo wa timhakankulu ntsena.]

- NKOKA WA MAHUNGU (N). ✓✓✓✓✓✓✓ (7)
- MATIRHISELO YA RIRIMI (R). ✓✓✓ (3)

❖ **NXUPULO**

- Eka mikomiso/mikatsakanyo leyi yi nga leha ku tlula mpimo a ku hlayiwe ku hundzisiwa hi ntlhanu wa marito ntsena.
- Mikomiso/mikatsakanyo leyi yi nga fikeleriki marito lama nga pimiwa kambe yi ri na timhaka hinkwato a yi fanelangi yi xupuriwa, yi fanele yi averiwa timaraka hinkwato.
- Swihoxo swa matirhiselo ya ririmi (ntivoririmi, mapeletelo, mahikahatelo):
 - Susa eka timaraka letinharhu ta ririmi hi ndlela leyi
 - Swihoxo swa 0 – 4: ku hava nxupulo.
 - Swihoxo swa 5 – 10: ku susiwa maraka yi (yin'we)
 - Swihoxo swa 11 – 15: ku susiwa timaraka ti2 (timbirhi)
 - Swihoxo swa 16 na ku tlula: ku susiwa timaraka ti3 (tinharhu)
- Tirhisa mifungo leyi nga laha hansi ku kombisa maavelo ya timaraka:
Nkoka wa mahungu = N
Matirhiselo ya ririmi = R
- Maavelo ya timaraka eka ririmi hi ku landza timhakankulu.
 - Loko ku boxiwile timhakankulu ta 1 – 3, ku averiwa maraka yin'we.
 - Loko ku boxiwile timhakankulu ta 4 – 5, ku averiwa timaraka timbirhi.
 - Loko ku boxiwile timhakankulu ta 6 – 7, ku averiwa timaraka tinharhu
- A ku susiwe maraka yin'we eka timaraka ta timhakankulu na le ka timaraka ta matirhiselo ya ririmi loko ntsengo wa marito lama nga tirhisiwa wu nga kombisiwangi kumbe wu nga ri wona.

LEMUKA: Nkomiso wa marito a wu laveki, kambe loko wu tirhisiwile wu fanele wu hlayeriwa tanihi marito lama wu yimelaka wona, (nkomiso wa **h.i.f.** wu yimela marito "hakela loko swi fika")

XIYENGE XA C:**XIVUTISO XA 3**

3.1	3.1.1	Hukuri. ✓	(1)
	3.1.2	(a) Tidyondzo timbirhi tin'wana na tin'wana. ✓	(1)
		(b) Tidyondzo to karhi (leti tivekaka) timbirhi . ✓	(1)
	3.1.3	Munhu a nga kolwi hi leswi a nga na swona. ✓✓	(2)
	3.1.4	Swirhalanganyi. ✓	(1)
	3.1.5	Vadyondzisi na vatsundzuxi van'wana va dyondzo ya Metse va swifundzankulu hinkwaswo swa kaye swa tiko va seketerile mhaka leyi. ✓✓	(2)
	3.1.6	Phepha leri ri ta va ri ringanerile ku tsariwa hi vadyondzi va Geredi ya 12. ✓✓	(2)
	3.1.7	(a) Ku kombisa leswaku mhaka leyi endliwaka yi tlhelela eka muendli wa yona. ✓✓	(2)
		(b) Ku pfuneta ku yisa rito eka ntlawa 10/ ku yisa rito eka vuningi. ✓✓	(2)
	3.1.8	Mudyondzi un'wana u vurile leswaku phepha leriyani a ri nga ringanelangi ku tsariwa hi vona vadyondzi va Geredi ya 12.'	(2)
	3.1.9	Vana vanharhu. ✓	(1)
	3.1.10	A va tsakile swinene/ngopfu. ✓	(1)
	3.11	Vadyondzi van'wana lava kumeke mbuyelo a va tsakile, kasi van'wana (va vona) a va rila. ✓✓	(2)

- 3.2 3.2.1 A ku titimela. √ Hinkwavo lava nga exifanisweni va ambarile swiambalo swo kufumela swa vuxika/ mabaji. √√ (3)
- 3.2.2 Ku endlela ku koka mahlo ya muhlayi/ muamukeri wa hungu/ Ku kombisa mhakankulu leyi faneleke ku voniwa. √√ (2)
- 3.2.3 A swi bohi/vuli swona leswaku loko ku ri na xitichi xa maphorisa vugevenga byi ta hela. Xivulwa lexi xi nyika miehleketo ya leswaku ku simekiwa ka xitichi xa maphorisa i makumu ya vugevenga, kambe hi ntiyiso xitichi xo pfuneta ku antswisa. √√ (2)
- 3.2.4 Wa le xikarhi. √ (1)
- 3.2.5 Va tsakile. √ Va vonaka va ri ku hlekeleleni/n'wayiteleni.√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 30
NTSENGO WA TIMARAKA: 70